

ЎЗБЕКИСТОН РЕСПУБЛИКАСИ ТУПРОҚЛАРИНИНГ МЕЛИОРАТИВ ХОЛАТИ ВА МОНИТОРИНГИ

Ш.В.Рахманов

Наманган давлат техника университети

Х.Ф.Нуралиева

Наманган давлат техника университети талабаси

<https://doi.org/10.5281/zenodo.16168014>

Аннотация: Мақолада ер захираларининг чекланганлиги ва сифат таркибининг пастлиги билан боғлиқ, хавф тўхтовсиз ортиб бораётганлиги, айна вақтда ер улкан бойлик бўлибгина қолмай, балки мамлакатимизнинг келажакдаги белгилаб берувчи омил эканлиги, шунинг учун ҳам ерларни муҳофаза қилиш, улардан ўта самарали ва оқилона фойдаланишни йўлга қўйиш замонамизнинг энг долзарб масаласи эканлиги таҳлил этилган.

Калит сўзлар: миллий ўзлик, ўзбек тили, маданий мерос, мустақиллик, ўзликни англаш, тил сиёсати, ўзбек жамияти, маданий тараққиёт, тарихий хотира, мустакил Ўзбекистон

МЕЛИОРАЦИЯ И МОНИТОРИНГ ПОЧВ В РЕСПУБЛИКЕ УЗБЕКИСТАН

Аннотация: В статье отмечается, что из-за ограниченности земельных ресурсов и низкого качества риск постоянно увеличивается, а земля является не только большим богатством, но и определяющим фактором будущего нашей страны. проанализированы.

Ключевые слова: национальная идентичность, узбекский язык, культурное наследие, независимость, самосознание, языковая политика, узбекское общество, культурное развитие, историческая память, независимый Узбекистан.

LAND RECLAMATION AND MONITORING OF THE SOILS OF THE REPUBLIC OF UZBEKISTAN

Abstract: The article notes that due to the limited land resources and low quality, the risk is constantly increasing, and land is not only a great wealth, but also a determining factor in the future of our country analyzed.

Keywords: national identity, Uzbek language, cultural heritage, independence, self-awareness, language policy, Uzbek society, cultural development, historical memory, independent Uzbekistan

КИРИШ

Давлатимиз томонидан олиб борилаётган жамият ҳаётининг ҳамма соҳаларини эркинлаштиришга қаратилган ижтимоий - иқтисодий қайта қуриш сиёсати, ер муносабатларини тартибга солишга ва ер ресурсларидан унумли фойдаланиш даражасини оширишга объектив шароитлар яратди.

Ўзбекистон Республикаси биринчи Президенти И.А.Каримовнинг «Ўзбекистон XXI аср бўсағасида: хавфсизликка таҳдид, барқарорлик шартлари ва тараққиёт қафолатлари» асарида ер захираларининг чекланганлиги ва сифат таркибининг пастлиги билан боғлиқ, хавф тўхтовсиз ортиб бораётганлиги, айна вақтда ер улкан бойлик бўлибгина қолмай, балки мамлакатимизнинг келажакдаги белгилаб берувчи омил эканлиги, шунинг учун ҳам ерларни муҳофаза қилиш, улардан ўта самарали ва оқилона фойдаланишни йўлга қўйиш замонамизнинг энг долзарб масаласи эканлиги алоҳида таъкидлаб ўтилган.

Ер халқ, бойлиги, қишлоқ хўжалик ишлаб чиқаришининг бош воситаси. Тупроқ унумдорлигини ва ишлаб чиқариш қувватларини ошириш, кўп жиҳатдан, унга эҳтиёткорлик ва тежамкорлик билан муносабатда бўлишга, уни яхшилашга қаратилган чора тадбирлар мажмуасига боғлиқ.

АСОСИЙ ҚИСМ

Қишлоқ хўжалигида фойдаланиладиган ерлар, айниқса суғориладиган ерлар шубҳасиз барча халқларнинг бебаҳо хазинаси ва яшаш шароитининг муҳим манбаи ҳисобланади. Ушбу ерлардан оқилона ва самарали фойдаланиш, уларнинг ер фондини кенгайтириб бориш инсоният олдида доим бош масала бўлиб келган. Бу, айниқса, аҳоли сони ва озиқ-овқат маҳсулотларига бўлган талабнинг узлуксиз ўсиб бориши билан ўзининг ифодасини топади.

Ер чекланган ва қайта тикланмайдиган табиий ресурслар. Бугунги кунда унинг шўрланиши, саҳроланиши, ирригацион ва шамол эрозияси, тупроқнинг ҳар ҳил техник чиқиндилар билан ифлосланиши, гумус ва озиқа элементларнинг камайиб кетиши қабилар ушбу ресурсга жиддий хавф солмоқда.

Хозирда республикамизнинг умумий 44410,3 минг гектар ер майдонидан қишлоқ хўжалигида фойдаланиладиган ерлари 25681,3 минг гектарни ёки умумий ер фондининг 57,8% ини ташкил қилади. Шундан қишлоқ хўжалигида интенсив фойдаланиладиган ерлар, яъни суғориладиган майдонлар 4,3 млн. гектарни ташкил қилиб, ушбу ерлар республикамизнинг «олтин фонди» ҳисобланади, Улар жами ер фондининг 10 фоизга яқинини ташкил этиб, ялпи қишлоқ хўжалик маҳсулотларининг 95 %ни етказиб беради. Бу эса республикамиз қишлоқ, ва халқ хўжалиги тармоқларининг ишлаб чиқариш фаолиятини белгилаб бериб, давлатимиз иқтисодий салоҳиятини оширишда бош омил бўлиб хизмат қилади.

Бугунги кунда республикамизда суғориладиган ерларнинг 49 %и турли даражада шўрланган бўлиб, бунинг қарийб 18 %и кучли ва ўрта даражада шўрланган ерлардир. 23 %дан ортиғи эса бонитети паст ерлар тоифасига киради. Мелиоратив ҳолати қониқарсиз ерларнинг катта қисми Қорақалпоғистон Республикаси, Хоразм, Бухоро, Жиззах ва Фарғона вилоятларига тўғри келади.

Хозирда қишлоқ хўжалик мутахассислари олдида республикамиз экин майдонларини турли салбий ҳолатлардан ҳимоя қилиш, уларга қарши кечиктириб бўлмас чора-тадбирларни ишлаб чиқиш ва қўллаш каби ишлар бош масала бўлиб турибди. Бу эса, ўз навбатида, тарбияланаётган ёш авлодларни билимли мутахассислар қилиб тарбиялашни тақозо этади.

Қишлоқ хўжалик ишлаб чиқаришини изчиллик билан жадаллаштириш, ер фондидан оқилона фойдаланиш, суғориладиган ҳар гектарнинг ҳосилдорлигини, унинг иқтисодий самарадорлигини ошириш билан боғлиқ муаммолар ечимини ишлаб чиқиш ғоят катта аҳамият касб этади. Бу борада тупроқ унумдорлигини сақлаш, уни йил сайин мунтазам ошириб бориш қишлоқ хўжалик мутахассислари зиммасидаги муҳим вазифалардан ҳисобланади.

Юртимизда қишлоқ хўжалигидан фойдаланиладиган ерларни мелиорациялашга бениҳоят катта эътибор қаратилган бўлиб, ерларни лойиҳалаш, мелиоратив тизимларни қуриш ва фойдаланиш ҳамда мелиоратив тадбирлар ўтказишга давлатнинг катта маблағлари ажратилган. Ўзбекистон Республикаси истиқболга эришиши, мустақил давлат деб эълон қилиниши ва ҳуқуқий жамият қуриши, ўз ҳудудида ер муносабатларини тартибга солишда ва ривожлантиришда тўла мустақилликка эришганлиги, унинг ерлардан оқилона

фойдаланиши, мелиоратив ҳолатини яхшилаш ва муҳофаза қилишнинг ҳуқуқий асосини яратиш ва такомиллаштиштириш имконини берди. Мамлакатимиз аграр соҳасида ислохотларни ҳуқуқий жиҳатдан таъминлаш мақсадида бир канча қонунлар қабул қилди.

Шу жумладан, ер муносабатларини ҳуқуқий жиҳатдан ривожлантириш ва тартибга солиш, ерлардан оқилона фойдаланиш, мелиоратив ҳолатини яхшилаш, унумдорлиги ошириш, ер тузиш ишларини олиб бориш, ернинг сифат баҳосини аниқлаш, хўжалик фаолиятига баҳо беришга ва хоказоларга қаратилган. Ўзбекистон Республикаси "Ер кодекси" ҳамда "Давлат ер кадастри" тўғрисидаги Қонун ва бошқа қишлоқ хўжаликдаги ислохотларни чуқурлаштиришга доир қонун ва меъёрий ҳужжатлар қабул қилиниши республикада қишлоқ хўжалигини ривожлантиришга катта ҳисса қўшиш билан бирга, келажак авлодларимизга соғлом, унумдор ерлар қолдириш йўлида катта қадам бўлади, негаки инсонларни тақдири кўп жиҳатдан ер, тупроқ ва сув тақдирига боғлиқдир.

Хозирги кунда қишлоқ хўжалик аҳамиятига эга бўлган ерларни муҳофаза қилишга алоҳида эътибор берилмоқда. Чунки мамлакатимизда умуммиллий мулк бўлган ерни муҳофазалаш ва ундан фойдаланиш конституцион аҳамиятга эга бўлиб, Ўзбекистон Республикаси Конституциясининг 55-моддасида «Ер, ер ости бойликлари, сув, ўсимликлар ва хайвонот дунёси ҳамда бошқа табиий захиралар умуммиллий бойликдир, ундан оқилона фойдаланиш зарур, чунки улар давлат муҳофазасидадир», -деб белгилаб қуйилган.

Шундай қилиб, ердан фойдаланишнинг тежамли тизимини ташкил қилиш ва амалга ошириш, яъни агросаноат мажмуасида ва умуман, иқтисодиёт тармоқларида уларни аниқ мақсадга йуналтирилганлигини - ерни тежаш ва фойдаланишда юқори самарадорликка эришиш мезони бўйича давлат ер захирасини, ер тоифалари бўйича табақалаштирилган мезонни таъминлашдан иборатдир.

Юртимиз тупроқларининг механик таркиби бўйича ўрта қумоқ таркибли тупроқлар салмоғи юқори бўлиб, жами суғориладиган ерларнинг 48 %ни ташкил этади. Бундай тупроқларнинг сув-физик хусусиятлари мўътадил бўлади, улар етарли нам сақловчи ва сув ўтказувчан бўлиб, тузларнинг ювилиши ва ишлов берилиши осон. Механик таркиби оғир қумоқли тупроқлар суғориладиган ерларнинг 25 % ни ташкил этади. Бу тупроқлар сувда осон эрувчан тузлардан ювилиши қийин, ерга ишлов бериш қуролларига қаттиқ қаршилик кўрсатади, қуриш жараёнида уларнинг юза қисмида қатқалоқ ҳосил бўлади. Енгил қумоқ таркибли тупроқлар суғориладиган ерларнинг тахминан 23 %ни ташкил этади. Бундай тупроқлар ўзида кам нам сақлайди, тез қурийдир, шамол ва сув эрозиясига мойил, қатъий суғориш тартибини талаб қилади. Суғориладиган ерларнинг тахминан 4 % қумлоқ ва қумли тупроқлардир. Уларнинг табиий унумдорлиги паст бўлиб, ёмон сув-физик хоссаларга эга, шамол ва сув эрозиясига мойил.

Суғориладиган ерлар тупроқ шароити, механик таркиби, шўрланиш даражаси, гипсининг мавжудлиги, тошлоқлиги, эрозияга мойиллиги ва бошқа хусусиятлари бўйича фарқланади.

Паст тоғлар, тоғости ва тоғолди ҳудудларидаги тик (вертикал) минтақа тупроқлари суғориладиган барча ерларнинг 43 %ни ташкил этади. Шулардан турли тусли бўз тупроқлар 0,8; типик бўз тупроқлар 17,3; оч тусли бўз тупроқлар 18,1; бўз ўтлоқи, ўтлоқи ва ботқоқ, ўтлоқи тупроқлар 6,8 %ни ташкил қилади.

Чўл зонаси текислик ҳудудларидаги тупроқлар суғориладиган ерларнинг 57 %ни ташкил этиб, шулардан тақир тупроқлар 8,2 %ни, ўтлоқи-тақир, ўтлоқи ва ботқоқ; ўтлоқи

тувроқлар 47 %ни, сур тусли кўнғир, сахро-қумлоқ тувроқлар, шўрхоқлар 1,8 %ни ташкил қилади.

ХУЛОСА

Республикамиз аҳолисининг катта қисми (62%) қишлоқ хўжаликларида асосан, қишлоқ хўжалик ишлаб чиқариш билан боғлиқ ҳолда яшайди. Шундай экан қишлоқ хўжалик аҳолисининг яшаш даражаси тувроқнинг ҳосилдорлик имконияти билан боғлиқ. Шунинг учун қишлоқ хўжалик ер манбаларидан тўғри фойдаланиш, суғориладиган ерларнинг унумдорлигини тиклаш дастурларини ишлаб чиқиш ва амалиётга тадбиқ этиш долзарб масала бўлиб, тезкорлик билан бу масалани ечишни талаб этади.

Фойдаланилган адабиётлар

1. Максудов Ж., Нагаев Г., Ақромов И. Кузиев Р., Аҳмедов А. Тувроқ хариталари ва ерларни баҳолаш ҳужжатларидан фойдаланиш. Т., 2000.
2. Норқулов У. Шералиев Х. "Қишлоқ хўжалиги мелиорацияси". "Ўзбекистон миллий энциклопедияси". Т., 2003.
3. Узоқов П., Бобоҳужаев И. - «Тувроқшунослик». «Мехнат». Т. 1995.
4. Кузиев Р.Ц. "Ўзбекистан Республикаси суғориладиган ерларининг ҳозирги ҳолати. Суғориладиган бўз тувроқлар унумдорлигини ошириш ва унинг экологик муаммолари". Самарканд. 2002.